

**WAT 93,7 PROCENT VAN DE NEDERLANDERS
MOET WETEN OVER OPINIEPEILINGEN**

93,7

**WAT 93,7 PROCENT VAN DE NEDERLANDERS
MOET WETEN OVER OPINIEPEILINGEN**

W.L. Tiemeijer

aksant
2008

ISBN 978 90 5260 280 6

© 2008, W.L. Tiemeijer, Utrecht

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Omslagontwerp & lay-out: BoekVorm, Amsterdam

Uitgeverij Aksant, Postbus 2169, 1000 CD Amsterdam, www.aksant.nl

INHOUD

INLEIDING	7
-----------	---

DEEL I

HET HOE EN WAT VAN OPINIEONDERZOEK

1 (NIET ZO) REPRESENTATIEVE RESULTATEN	13
2 'WEET NIET'	30
3 VRAAGFORMULERING EN -VOLGORDE	43
4 EEN ECHO VAN DE MEDIA?	65
CONCLUSIE: DE KRITISCHE CONSUMENT	79

DEEL II

OPINIEPEILINGEN EN DEMOCRATIE

5 KIEZERSONDERZOEK	87
6 VERTROUWEN IN DE REGERING	102
7 LUISTEREN NAAR DE BURGERS	117
8 'DAT WIL JE NIET WETEN'	140
SLOTBESCHOUWING	158
BIJLAGE 1: CHECKLIST	166
BIJLAGE 2: VERDER LEZEN	168
BIJLAGE 3: VERANTWOORDING VRAAGEXPERIMENTEN	173
NOTEN	181
LITERATUUR	203

INLEIDING

‘Wat er bij de afgelopen verkiezingen is gebeurd, is slecht voor het vak. Het land is overladen met peilingen, tot en met de idiotie van dagkoersen toe.’ Stevige woorden van onderzoeker Tom van Dijk van Intomart, in een terugblik op de verkiezingen van 2006. ‘Het vak heeft zich gedragen als een al te nederige dienaar van de nieuwsdruft van journalisten.’

Opiniepeilingen dus. Ze zijn vast onderdeel geworden van het nieuws. Op het moment dat deze regels worden geschreven, is het zomervakantie en zijn er geen verkiezingen op komst. Maar de opiniepeilers doen niet aan vakantie. De oogst van de afgelopen week:

- ‘**Nederlander: geen tijd voor ouders.**’ (*RTL Nieuws*, 18 augustus 2007). Nederlanders van middelbare leeftijd hebben het te druk om zich te bekommeren om hun ouders, blijkt uit een enquête van TNS NIPO. Iets meer dan de helft van de 40-plussers vindt dat de overheid meer moet doen om bejaarden ‘bezig te houden’.
- ‘**Klant zegt meer te willen betalen voor biologisch.**’ (*Algemeen Dagblad*, 18 augustus 2007). Acht van de tien consumenten is bereid meer te betalen voor biologische producten, zo blijkt uit een enquête van Ernst & Young.
- ‘**GroenLinks en PVV stijgen in peiling, PvdA zakt verder weg.**’ (*ANP/de Volkskrant*, 19 augustus 2007). Volgens de jongste peiling van Maurice de Hond profiteert niet de SP, maar GroenLinks van de dalende populariteit van de PvdA. De partij van Wouter Bos zakt naar 23 zetels.

- ‘**Enquête: 77% voor fusie met Vlaanderen.**’ (*RTL Nieuws*, 21 augustus 2007). Naar aanleiding van de moeizame kabinetsformatie in België deed TNS NIPO een enquête. Het blijkt dat 77% van de Nederlanders er wel wat voor voelt om Vlaanderen aan Nederland toe te voegen.
- ‘**Gevoel veiligheid onder homo’s gedaald.**’ (*EénVandaag*, 22 augustus 2007). Volgens het EénVandaag Opiniepanel is 42 procent van de homo- en biseksuelen zich het afgelopen jaar onveiliger gaan voelen op straat.
- ‘**Ouders: opvoeding moet strenger.**’ (*de Volkskrant*, 22 augustus 2007). Uit onderzoek van het maandblad *J/M* blijkt dat 89 procent van de mensen met kinderen in het basisonderwijs vindt dat de school leerlingen best harder mag aanpakken. Ouders moeten hun kinderen minder verwennen.
- ‘**Positieve reacties op mogelijke voorzitter PvdA Pronk.**’ (*ANP/de Volkskrant*, 24 augustus 2007) Van de PvdA-kiezers uit 2006 hoopt 53 procent dat Jan Pronk voorzitter van de partij wordt, zo wijst een peiling van Maurice de Hond uit.

Beperkte vroeger het opinieonderzoek zich voornamelijk tot de stemvoorkeur bij verkiezingen, tegenwoordig is vrijwel elk onderwerp goed voor een enquête. Daaraan heeft de ‘kiezersopstand’ van 2002 ongetwijfeld bijgedragen. Niet alleen de politiek maar ook de media schrokken zich een hoedje. Hoe was het mogelijk dat zij de smeulende onvrede over het hoofd hadden gezien? ‘De kloof tussen politiek en burgers bleek tevens een kloof tussen kranten en lezers,’ aldus Pieter Broertjes, voorzitter van het genootschap voor hoofdredacteuren.³

Maar worden we echt wijzer van al die peilingen? Deugen de cijfers wel? Ik kan de lezer alvast verklappen dat het met de kwaliteit van opiniepeilingen soms droevig is gesteld. Sommige zogenaamde ‘onderzoekers’ doen maar wat, terwijl ook serieuze opiniepeilers af en toe lelijke missers maken. Voor de argeloze nieuwsconsument is dat echter moeilijk te doorzien. Nieuwsmedia zijn weinig scheutig met informatie over hoe het opinieonderzoek precies is gedaan, en het lijkt soms alsof de journalisten het zelf ook niet helemaal begrijpen. Reinier Heutink van onderzoeksbureau Interview-NSS zegt het netjes. ‘Er is een markt voor peilingen en

daarin is kwaliteitsverschil. Er zijn kopers met verschillende vermogens om die kwaliteit te beoordelen. Dan gaan er soms dingen goed en soms mis.”

En wat betekenen al die peilingen voor onze democratie? Wordt die daar beter van? De eerste reactie van velen is die vraag bevestigend te beantwoorden. Democratie betekent toch dat de overheid zo goed mogelijk probeert te doen wat burgers willen? Dan moet je toch weten wat hun mening is? Opinieonderzoek kan toch helpen de kloof tussen de burgers en politiek te verkleinen...? Niet iedereen is echter even enthousiast. Sommigen vrezen *poll-driven government*. Volgens André Rouvoet zijn het grootste probleem in de politiek niet zwevende kiezers maar zwevende politici ‘die hun oren laten hangen naar wat de mensen vinden. Peilingen en focusgroepen: het is een ware terreur.’⁴ Ook D66-leider Pechtold is kritisch: ‘Vijf jaar na Fortuyn is luisteren naar de kiezer doorgeschoten naar angst voor de massa. Niet het standpunt maakt de peiling, de peiling maakt het standpunt.’⁵ Vooral peilingen kort voor de verkiezingen zijn omstreden. Zou het niet beter zijn om, net als in sommige andere landen, zulke peilingen in de laatste dagen voor de stembusgang te verbieden?

Dit boek is bedoeld voor de kritische nieuwsconsument die wil weten wat hij moet vinden van al dat opinieonderzoek. Het is een poging hem of haar te helpen peilingen en hun resultaten op waarde te schatten. Ik maak daarbij een onderscheid tussen twee typen van peilingen:

- *verkiezingspeilingen*. Dit zijn de welbekende onderzoeken naar de stemvoorkeur ‘indien er vandaag verkiezingen zouden zijn’;
- *inhoudelijke peilingen*. Dit zijn alle peilingen waarin inhoudelijke vragen worden gesteld, bijvoorbeeld over wat de mensen zorgen baart, of ze vertrouwen hebben in politicus x, wat ‘Den Haag’ moet doen in deze of gene kwestie, enzovoort.

Het eerste deel van dit boek gaat vooral over het middel zelf. Aan welke vereisten moet deugdelijk opinieonderzoek voldoen? Hoe kunnen de uitkomsten worden beïnvloed door de formulering van de vragen of het nieuws van het moment? Mijn bedoeling is niet

een complete handleiding ‘enquêteren’ te geven, daarvoor zijn andere boeken. Het gaat mij erom algemeen inzicht te geven in de logica van opinieonderzoek en de lezer te attenderen op enkele verraderlijke valkuilen.

Het tweede deel van dit boek behandelt de rol van opinieonderzoek in een representatieve democratie. Wat is de invloed van verkiezingspeilingen op de campagnes? Zou de politiek beter naar inhoudelijke peilingen moeten luisteren? Helpt zulk onderzoek om de democratie beter te laten functioneren of is het juist zand in de machine? Dit tweede deel is wat polemischer dan het eerste. Ik meen dat ik mijn stellingnames goed heb onderbouwd, maar ten dele is het ook een kwestie van persoonlijke smaak en politieke voorkeur. Ik hoop dat degenen die mijn meningen niet delen, zich in ieder geval geprikkeld voelen tot kritische reflectie op hun eigen opvattingen.

Tot slot wil ik nog wijzen op de noten achterin. Voor de liefhebbers zijn daar tussen alle literatuurverwijzingen een paar aardige krenten te vinden, die enkel zijn verbannen naar de noten om de loop van de hoofdtekst niet te onderbreken

Al met al zal dit boek de lezer helpen tot een beter oordeel te komen over de stortvloed aan peilingen. En stiekem hoop ik dat ook bepaalde onderzoekers en journalisten zich rekenschap zullen geven van mijn bevindingen, zodat voortaan onzin over wat ‘de burgers’ zouden vinden ons bespaard blijft. Opinieonderzoek kan een zeer nuttige aanvulling zijn op enkele tekortkomingen van onze democratie, mits de juiste vragen op de juiste wijze worden gesteld. Het zou mooi zijn als dit boek daaraan een bijdrage kan leveren.

Het manuscript voor dit boek is door diverse mensen voorzien van commentaar. Dat zijn – in alfabetische volgorde – Kees Aarts, Ries Agterberg, Connie de Boer, Alice Dallinga, Paul Dekker, Birgit Dewez, Wim van de Donk, Bregje Holleman, Joop van Holsteyn, Ineke Stoop en Caroline van Weert. Ik wil hen op deze plaats danken voor hun vele nuttige opmerkingen en tips. Uiteraard blijft de inhoud geheel voor mijn rekening.